

Posledná kapitola je venovaná fenoménu násilia. Od analýzy vývinu podôb násilia k desubstancializovaným bezobsažným formám sa autor dostáva ku vzťahu spoločnosti a štátu artikulovanému často práve násilím.

Publikácia je informačne bohatá, inšpiratívne a polemicky spracovaná. Niektoré javy sa črtajú dnes už zreteľnejšie v realite i v reflexii, niektoré časti knihy sú však v našom priestore ešte stále terra incognita.

Jolana Kusá

PhDr. Jolana Kusá, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

EKOLOGICKÉ PROBLÉMY Z POHĽADU ŽIEN

Z. KICZKOVÁ: Príroda: vzor žena!? Hľadanie alternatív v ekofeminizme. Bratislava, Aspekt 1998, 175 s.

V našom každodennom živote sa neustále stretávame v rôznych formách - či už v rovine bežného života, alebo na stránkach médií - s problémom znečisťovania životného prostredia a nutnosti jeho ochrany. Upozorňujú nás na znečisťovanie vodných tokov, pôdy, vypúšťanie škodlivých plynov do ovzdušia, poškodzovanie ozónovej vrstvy atď. Možnosti riešenia ekologických problémov sú nielen predmetom pozornosti odborníkov z rôznych oblastí, ale čoraz viac sa o ich riešenie zaujíma aj verejnosť. K tejto problematike vychádzajú desiatky odborných aj populárnych článkov. V tomto smere treba privítať prácu Z. Kiczkovej *Príroda: vzor žena!? Hľadanie alternatív v ekofeminizme*. Je to pôvodná práca slovenskej autorky - doteraz sme boli zvyknutí len na preklady cudzojazyčných prác - o možných východiskách riešenia ekologických problémov. Špeciálne sa venuje ideovému pozadiu, ktoré vlastne formuje a ovplyvňuje náš prístup k svetu, náš svet hodnôt, ktorý potom určuje náš praktický postoj k svetu.

Autorka analyzuje rôzne prístupy k svetu, ktoré sa vyvíjali v dejinách - od antiky po súčasnosť - a hľadá východisko a orientáciu pre "novú filozofiu", aby sme mohli trvale udržateľne žiť na tomto svete. Autorka práce patrí k slovenským filozofkám, ktoré ako prvé na Slovensku upozornili na podnetnosť ekofeministického myslenia pri úvahách o tom, aké by vlastne malo byť filozofické pozadie nášho vzťahu k prírode a k svetu vôbec. Vychádza z predpokladu, že pri konceptualizácii pojmu prírody treba vziať do úvahy, kto, ako a s akým cieľom prírodu konštruuje. Na základe analógie medzi chápaním ženy a prírody odкрýva súvislosti medzi určitým spôsobom videnia sveta a patriarchálnou štruktúrou spoločnosti. Podľa autorky naše vzťahy k svetu sú vyjadrené v patriarchálnom jazyku. Problém prírody je v novovekej filozofii bral prevažne ako problém jej poznávania a poznanie novoveká veda i filozofia chápali ako prípravu na

ovládnutie. Príroda bola predmetom poznania a predmetom využívania a ovládania. Novoveká veda svojím dôrazom predovšetkým na analytický rozum rozložila svet na jednotlivé funkčne zredukované, poznateľné časti. Zvykli sme si na prírodu len objektívne, cez optiku vedeckých vzorcov, kvantitatívnych dát atď. Prírodovedecký spôsob skúmania reality sa rozšíril na celú kultúru, čo viedlo k denaturalizácii sveta v intenciách scientifikovaného a utilitárneho rozumu. Človek sa prestal zamýšľať nad zmyslom prírody, stratili sme jasné vedomie zmyslu života.

Ak chceme riešiť súčasné ekologické problémy, musíme priznať, že nevieme, ako sa budú vyvíjať, neexistuje teda jednotné ani jedine správne riešenie. Táto doba je - ako tvrdí autorka - doslova presiaknutá potrebou otvoreného dialógu, nehatenej komunikácie medzi veľmi rozdielnymi subjektami, treba zvažovať argumenty. "V tomto význame je vzájomné dorozumenie sa medzi ľuďmi a kultúrami dôležitejšie než tvrdohlavé dokazovanie pravdy a permanentné odvolávanie sa na objektivitu." (s. 43).

Aké podnety ponúka ekofilozofické myslenie súčasnému ekologickému hnutiu?

Súčasný ekofeministický hnutie nemôžeme chápať ako jednoliaty prúd. V jeho rámci existujú rôzne alternatívy. Radikálne ekofeministky rehabilitovali predovšetkým pojem prírody a upozornili na neinštrumentálny vzťah ženy k prírode. Problematickým sa stáva ich tvrdenie, že práve ženy by mali nájsť východisko z ohrozenia, do ktorého nás doviela vedecko-technická civilizácia. Problémové je aj ich stávanie ženského do opozície voči mužskému. *Kultúrne ekofeministky* sa snažia prekročiť čistý biologizmus a definujú ženu ako kultúrnu bytosť predovšetkým prostredníctvom jej podstatných znakov - hodnôt ženského sveta. Zdôrazňujú ženskú schopnosť vcítiť sa, emocionalitu, starostlivosť, altruistické správanie, pasivitu atď. Tieto vlastnosti potom spájajú s ekologicky žiaducim - šetrnejším vzťahom k prírode, ohľaduplnejším a do budúcnosti perspektívnejším. Ženská kultúra by tak tvorila alternatívu k účelovej racionalite, typickej skôr pre svet mužov, kde prevláda dôraz na objektivitu, abstrakciu, potlačanie citov a emócií, kritérium výkonu, súťaž, konkurencia atď. Aj keď ekofeministky stotožňujú emocionálne a altruistické chápanie so ženskými vzormi správania - s čím nemožno úplne súhlasiť - ich úvahy sú podnetné v tom, že účelovú racionalitu musíme doplniť racionalitou neúčelovou. Bez inštrumentálneho prístupu k svetu sa náš bežný život nezaobíde. Mali by sme však zabrániť jeho dominancii ako jedine správneho, preto musia mať muži aj ženy možnosť uplatniť svoj rozdielny skúsenostný horizont. Účelová racionalita musí byť pod verejnou kontrolou, výsledné riešenia by mali byť vecou konsenzu rôznych subjektov.

Zástankyne tretej línie ekofeminizmu - sociálneho ekofeminizmu - svoju pozornosť zameriavajú na uplatnenie ženských daností v sociálnej sfére. Zdôrazňujú potrebu presadzovať etiku starostlivosti nielen v súkromnej, ale aj vo verejnej sfére. Podľa ich názoru by to znamenalo reštrukturalizáciu spoločnosti na základe decentralizmu (požiadavka komunalizácie politiky, presun právomocí na miestne samosprávy, orientácia na miestne potreby regiónov). Takýto typ politiky je citlivejší ku konkrétnym situáciám reálneho života. Otázkou zostáva, ako zosúladiť (a či vôbec možno zosúladiť) etiku starostlivosti s etikou voľného trhu. Tieto etiky majú odlišné východiská. Etika trhu sa riadi princípom "Ži a nechaj žiť". Moja sloboda končí na hranici slobody iného. Etika starostlivosti vychádza z princípu "Miluj a nechaj žiť". Zdôrazňuje vzťahy

spolupatričnosti medzi ľuďmi. Do akej miery môžem vzťahy reciprocity premeniť na normatívny vzťah? Prijatie etiky starostlivosti či iného typu etiky je predovšetkým praktickým problémom. Ako budeme vychovávať deti v škole - k ideám individualizmu, či k ideám altruizmu? Inštitúcie rozhodujú o tom, o aký typ spoločnosti pôjde.

Práca Z. Kiczkovej o ekofeministických alternatívach riešenia ekologického problému nás núti k zamysleniu. Ponúka množstvo podnetov na zmenu našich doterajších prístupov k riešeniu problémov - upozorňuje na nutnosť komunikácie, dosahovania kompromisov či dohody, najlepších možných riešení, na potrebu akceptovať aj ženský štýl vnímania sveta. Nemá za cieľ postaviť proti sebe svet žien a svet mužov, ale je poznačená snahou o dorozumenie a porozumenie. Pozitívum práce spočíva v tom, že podáva systematickú analýzu našich súčasných prístupov k svetu, odкрýva slabé miesta a negatívne dôsledky, ku ktorým tieto prístupy vedú, a hľadá alternatívne riešenia. Práca je založená na bohatej a hlbkej znalosti literatúry týkajúcej sa súčasných ekologických problémov. Patrí k prvým systematickým slovenským prácam tohto druhu a poskytuje nielen dôležitý materiál na diskusie, úvahy, ale môže byť aj užitočnou študijnou pomôckou.

Zuzana Palovičová

PhDr. Zuzana Palovičová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

K NIEKTORÝM MOMENTOM NOVŠÍCH DEJÍN FILOZOFIE A SOCIOLÓGIE NA SLOVENSKU

O KONTINUITU A MODERNU. Predpoklady, možnosti a realita rozvoja sociológie na Slovensku.

Vyd. L. Turčan, E. Laiferová. Bratislava, SÚ SAV 1977, 169 s.

Prác, ktoré sa venujú novším, čiastočne spoločným dejinám filozofie a sociológie na Slovensku, je stále nedostatok. Pohľad do zrkadla nedávnej minulosti vlastnej vednej disciplíny má v sebe akýsi fenomén Lótovej ženy, a tak sa javí ako bezproblémovjšie venovať sa analýze hlbších vrstiev histórie. Napriek tomu sa už však sporadicky objavujú práce, ktoré načierajú i do tejto oblasti a viac či menej obsažne vypovedajú o predmetnej citlivej téme.

Medzi tieto práce patrí i zborník príspevkov z konferencie *O kontinuitu a modernu*, konanej v novembri 1997. Konferencia po dlhej prestávke ideovo nadviazala na dnes už historické vedecké podujatie *K problematike dejín slovenskej sociológie*, konané v pamätnom roku 1968 v Jasnej pod Chopkom.